

Az elveszett lélegzet

*Novella, mely nem a Blackwood folyóiratban jelent meg,
de odavaló*

„Ó, ne lehelj... stb.”

Thomas Moore melódiáiból

A legnotóriusabb balszerencsét is legyőzi végül a bölcsesség fáradhatatlan bátorsága – mint ahogy a legmáskacsabb vár is megadja magát, ha az ostromló ébersége nem ismer lankadást. Salmanazaar, mint a szentírásban olvassuk, három évig vesztegelt Samaria előtt: de Samaria végre is elesett. Sardanapal – lásd Diodorosznál – hét esztendeig tartotta magát Ninivében, de hiába. Trója a második lustrum végén kimerült, és Azoth, mint Aristaeus becsületszavára kijelenti, mégiscsak megnyitotta kapuit Psammitticus előtt, noha egy század ötödreszén át zárva tartotta...

– Te nyomorult!... bestia!... hárpia!... – mondtam a feleségemnek esküvőnk másnapján –, te fúria!... te böjti boszorkány!... te utolsó!... te moslékosdézsa!... te rezes arcú kvintesszenciája minden utálatnak!... te... te... – s itt lábhegyre állva, torkon ragadtam, és száját szorosan füléhez illesztve éppen készültem kidobni ajkaim közül egy új és még sokkal kimondottabban szidalmazó jelzőt, mely ha elhangzik, bizonyosan végképp meggyőzi őt tökéletes semmirevalóságáról – mikor, rendkívüli borzalmamra és bámulatomra, váratlan fölfedeztem, hogy *elveszett a lélegzetem*.

„Elakadt a lélegzetem”, „elvesztettem a lélegzetemet” stb. oly frázisok, melyeket elég gyakran ismétlünk a min-

dennapi társalgás folyamán; de sohasem gondoltam még arra, hogy a rettenetes szerencsétlenség, amelyről beszélek, valóban *bona fide*,* és ténylegesen megtörténhetik! Tessék elképzelni – azaz ha egyáltalán van önökben hajlam a dolgok elképzelésére –, képzeljék el, mondom, csodálkozásomat, megdöbbenésemet, kétségbeesésemet!

De van egy jó szellemem, mely sohasem hagyott el egészen. Legszeleőségesebb hangulatomban is mindig megmarad bizonyos érzésem a józanság iránt, *et le chemin des passions me conduit* – mint Lord Edouard mondja a *Julie*-ben önmagáról – *à la philosophie véritable*.**

Ámbár nem állapíthattam meg mindjárt az első pillanatban teljes pontossággal, hogy mily fokig lettem e különös szerencsétlenség áldozata, mindenesetre elhatároztam, hogy a dolgot feleségem elől eltitkolom addig, míg újabb tapasztalat föl nem tárja e hallatlan baleset horderejét. Ezért arcom puffadt és eltorzult képét hirtelen huncut és kacér jovialitás kifejezésére cserélve, egy kis kézlegyintést adtam hölgyemnek az egyik arcára, s egy csókot a másikra, s egyetlen szótagot sem ejtve – ó, fúriák! hisz nem volt lélegzetem! –, otthagytam őt nagy bámulatában, mert igazán furcsa lehettem, amint valami *pas de zéphyr* ütemére kitáncoltam a szobából.

Igen! Szórol szóra lélegzettelen. Komolyan állítom, hogy lélegzetem teljességgel eltűnt. Egy pelyhet nem tudtam továbbfújni, bár életem függött volna tőle – vagy akár egy tükör lapján a legkisebb foltot ejteni. Kemény sors! – de mégis találtam valami enyhülést kétségbeesésem első, mindent elborító paroxizmusában. Némi kísérletezés után felfedeztem, hogy a gondolatközlés képessége, amelyről mikor feleségemmel való párbeszé-

* Jóhiszeműen.

** És a szenvedélyek elvezetnek az igazi bölcsességhez.

demet nem tudtam folytatni, azt következtettem, hogy tökéletesen megsemmisült, voltaképp csak részleges gátlást szenvedett. Rájöttem, hogy ha az érdekes probléma során leeresztem hangom a torokhang bizonyos szokatlan mélységeibe, tovább folytathattam volna érzéseim szavakba öntését; mert a hang e mélyebb – torokbeli – rétegei, mint megállapítottam, nem függnék a lélegzet áramától, hanem csak a torok izmainak bizonyos görcsös mozgásaitól.

Egy székre vetve magam egy darabig mély elmélkedésbe merültem. Annyi bizonyos, hogy gondolataim nem voltak nagyon vigasztaló jellegűek. Ezer határozatlan és siralmas fantazma kerítette hatalmába lelkem – s még az öngyilkosság gondolata is átcikázott agyamon, de hát hozzátartozik az emberi természet romlottságához, hogy elveti a kínálkozót és készet, s fut az után, ami távoli és kétes. Így borzadtam én meg az öngyilkosságtól, mint a sorsok legborzasztóbbjától, míg a cirmos szorgalmasan dorombolt a szőnyegen, s még a kiskutya is folyton nyígt az asztal alatt: mindegyik szemmel láthatólag büszkén tüdeje teljesítményére, s mindez nyilván az én tüdőbeli impotenciámat akarta csúfolni.

Határozatlan remények és félelmek hadától ostromolva végre meghallottam feleségem léptét, amint ment lefelé a lépcsőn. Így megbizonyosodva távollétéről, dobogó szívvel tértem vissza szerencsétlenségem színhelyére.

Gondosan bezárva az ajtót belülről, élénk kutatásba kezdtem. Lehetséges, gondoltam, hogy valami sötét sarokban lappangva, valami szekrényben vagy fiókban rejtőzve, meglelem kutatásom eltűnt célját. Meglátom könnyű köd alakjában – akár tapintható formában is. A filozófia számos kérdésében sok filozófus is nagyon filozófiátlanul tud beszélni. De William Godwin *Mandeville*

című művében azt írja, hogy „egyetlen realitás az, ami láthatatlan” – s bizonytal mindenki elismeri, hogy ez a mondás találó az én esetemre. Szeretném figyelmeztetni a jó ítéletű olvasót, gondolja meg, mielőtt az ilyenféle állításokat túlzó képtelenséggel vádolná. Anaxagoras, jól emlékezhetünk, váltig bizonygatta, hogy a hó fekete, s azóta meggyőződtem róla, hogy így is van.

Soká és nagy komolysággal folytattam a keresést: de iparkodásom és kitartásom eredménye valóban megvétést érdemlőnek bizonyult; mert nem volt egyéb, mint egy műfogsor, két pár papucs, egy szemüveg és egy csomó szerelmes levél, amit Székházy úr írt a feleségemhez. Itt meg kell jegyezmem, hogy ez az újabb bizonyíték feleségemnek Székházy úr iránt táplált hajlamairól nem ejtett nagyon kétségbe. Hogy Puffanchné asszony csodálattal tekint valakire, aki annyira tökéletes ellentéte Puffanch úrnak: az csak természetes és szükséges rossz. Én, mint tudnivaló, vastag és testes ember vagyok, de egyszersmind kissé kurta termetben. Csoda-e hát, ha vetélytársam lécszerű nyurgasága és közmondásossá vált magasága Puffanchné asszony szemében kellő megbecsüléssel találkozott? De hadd térjek a tárgyra.

Fáradságom, mint előbb mondtam, eredménytelennek bizonyult. Hiába kutattam át egyik szekrényt, egyik zugot, egyik fiókot a másik után. Bár egyszer, egy pillanatig, azt hittem, közel vagyok a célhoz, amint egy toalettasztalkát fölfordítva véletlen eltörtem egy üveg Grandjean-féle Arkangyal-olajat – amit, mint kellemes parfümöt, vagyok bátor ez alkalommal is figyelmükbe ajánlani.

Nehéz szívvel tértem vissza budoáromba, hogy valami módszeren tűnődjek, amivel feleségem éberségét kijátszhatom, míg megtenném az előkészületeket az

elutazásra: mert már elhatároztam, hogy elhagyom hazámat. Idegen országban, ahol nem ismernek, talán a siker némi reményével próbálhatom meg elrejteni a csapást, mely sújtott – e csapást, mely még a szegénységénél is inkább alkalmas arra, hogy elidegenítse az emberek érzéseit, s az erényes és boldog tömegek jól megérdemelt fölháborodását vonja az átoksújtott szerencsétlenre. Nem soká haboztam. Gyors emlékezőképességem lévén, betanultam könyv nélkül az egész Metamora című tragédiát. Nagy szerencsémre eszembe jutott, hogy e dráma dikciójában, legalább ami a hős szájába adott részeket illeti, a hangtónusok, melyeket, mint fölfedeztem, az én orgánumom nem tudott többé kihozni, teljességgel szükségtelenek, s hogy ott a mély torokhangnak kell uralkodni elejétől végig.

Egy ideig sűrűn látogattam egy népes tó mocsaras partjait, ugyan nem a Démoszthenész hasonló eljárására gondolva ebben, hanem oly szándékból, mely sajátosan és tudatosan a magamé volt. Így minden tekintetben fölfegyverkezve eltökéltem elhíttetni a feleségemmel, hogy hirtelen a színpad iránti szenvedély lepett meg. Ez bámulatosan sikerült, s nemsokára láttam, hogy bármily kérdésre vagy megjegyzésre föltűnés nélkül válaszolhatok békahangú és síri tónusaimban a tragédia valamely passzusával – jóformán akármelyikkel, mert mint nagy öröömre megállapítottam, minden része egyforma jól ráillett minden témára és alkalomra. És nem kell gondolni, hogy mikor ezeket a passzusokat elszavaltam, elmulasztottam volna azt a kacsingatást, azt a fogvicsorítást, azt a térdrángatást, azt a lábvonogatást, vagy akármelyiket azokból a bájmozdulatokból, amelyeket méltán tekint mindenki egy népszerű színész jellemző mozdulatainak. Igaz, hogy már kényszerzubbonyról

beszél, aki látott – de azt, hál’ isten, senki se gyanította, hogy elvesztettem a lélegzetem.

Végre elintézve dolgaimat, egy reggel jó korán helyet foglaltam a ...-ba induló postakocsin, ismerőseimnek előre tudtul adva, hogy nagy fontosságú ügyek kívánják azonnali személyes jelenléteemet ebben a városban.

A kocsi zsúfolásig tömve volt; de a bizonytalan félhomályban nem lehetett megkülönböztetni útitársaim arcát. Minden eredményesebb ellenállás nélkül engedtem magam beszorítani két kolosszális terjedelmű úriember közé, mialatt egy harmadik, még hatalmasabb térfogatú, engedelmet kérve a bátorságért, amelyet magának venni merészelt, teljes hosszában ölembe vetette magát, és egy pillanat alatt álomba merülve, megkönnyebbülésért esdő összes torokhangos sóhajaimat oly horkolásba fojtotta, mely megszégyenítette volna a Phalarisz-bika bőgését. Szerencsére légzőképességem állapota lehetetlenné tette a megfulladást. Ily szerencsétlenségről nálam szó sem lehetett.

Amint azonban közeledvén a város külsőbb részeihez, már határozottabb fénnel pirkadt a hajnal, kínzóm fölállt, és megigazítván inggallérját, udvarias modorban mondott köszönetet kedvességemért. De látva, hogy mozdulatlan maradok – ugyanis minden tagom kificamodott és fejem egészen rézsút merevedett –, aggódni kezdett értem; és felkeltve a többi utast nagyon határozott hangon adta elő véleményét, hogy eleven és felelős útitárs helyett az éj folyamán egy hullát csempészték közéjük; s hogy bebizonyítsa sejtelmének igazságát, egy ökölcsapást mért a jobb szememre.

Erre a többiek, egyik a másik után – kilencen voltak a társaságban – mind kötelességüknek tartották legalább fületem meghúzni. S miután egy fiatal gyakorló orvos

is, zsebtükrét szájamhoz illesztve, megállapította, hogy nincs bennem lélegzet, üldözöm verdiktje ellentmondhatatlan ítéletté vált; s az egész kompánia kifejezésre juttatta eltökéltségét, hogy a jövőben nem tűr békésen ilyen büntetést, és ami a jelent illeti: nem utazik tovább hullákkal egy kocsiban.

Így hát kidobtak maguk közül a Varjú csárda mellett – ahol éppen elhaladt a kocsi –, s nagyobb szerencsétlenség nem is esett, mint hogy két karom kitört a barátságatlan jármű hátsó kereke alatt. Sőt, meg kell adni, a kocsiban volt annyi emberség, hogy nem mulasztotta el utánam dobni legnagyobbik utazóládámat, amely pont a fejemre esve igen érdekes és különös módon zúzta össze a koponyámat.

A Varjú csárdása, aki vendégszerető ember, úgy találva, hogy ládám tartalma elegendőképpen kárpótolhatja minden esetleges kis fáradságért, amit érdekemben magára vesz, azonnal elhívatta egy orvos ismerősét, és egy tízdolláros számla ellenében gondjaira bízott.

Megvásárlóm a lakására vitt, s tüstént hozzáfogott műtéteihez. De mikor a fülemet levágta, életjeleket vélt rajtam fölfedezni. Meghúzta a csengőt, és elküldött egy szomszéd gyógyszerészért, hogy vele tanácskozza meg a teendőket. Közben arra az eshetőségre gondolva, hogy életben lételemet illető gyanúja végre is alaposnak bizonyulhat, hasmetszést eszközölt rajtam, s néhány belemet kivonva, félretette privát vizsgálatai számára.

A gyógyszerész úgy vélekedett, hogy mégiscsak halott vagyok. Kétségbeesetten iparkodtam megcáfolni ezt a gondolatot, teljes erőmből rugdalva és ugrálva, s a legőrültebb rángatózásokot végezve, mert az orvos műtétei bizonyos mértékig újból eszméletre hoztak. De mind ezt egy újfajta galvántelep hatásának tulajdonították,